

BARTA ISTVÁN: KOSSUTH LAJOS ÉS AZ ORVOSOK – SZEMÉLYI KÉRDÉSEK

**Digitalizálták a Magyar Tudománytörténeti Intézet és a Semmelweis Orvostörténeti
Múzeum, Könyvtár és Levéltár munkatársai, Gazda István vezetésével
Közreműködött: Kapronczay Károly és Szállási Árpád**

Szolnok, 1849. jan. 2.

Kossuth intézkedései Halassy Kázmér
szolnoki szállítási és élelmezési kormánybiztosi működésével kapcsolatban¹

(...) A szükséges localításokat úgy itt helyben, mint vidéken requirálni Önnek természetesen hatóságához tartozván; a szállításon kívül még egy lehetőségig tágas katonai kórháznak előleges felállítására is megbízatik Ön, s ez iránt magát Csányi² országos biztos útján az országos tábori főorvossal, Stáhly Ignáczt osztályfőnök ural érintkezésbe teendi, s arról is jó eleve gondoskodandik, hogy a helybeli gyógyszer-tár gyógyszerekkel magát nagyobb mértékben lássa el, mint különben a vidék szükségei megkívánják.

- - -

Debrecen, 1849. jan. 24.

A hadügyminisztérium egészségügyi osztályának, az osztály személyzeti problémáiról
és az új katonai orvosok szolgálatba állításáról³

A hadügyminisztérium egészségi osztálya jan. 18-án jelentette Kossuthnak, hogy az osztály személyzetéből csak három ember jelent meg Debrecenben s így képtelenek az ügyeket megfelelően intézni. Kossuth válasza:

Az egészségi osztálynak folyó hó 18-án 26/H. szám alatt ide tett felterjesztése tudomásul vétetvén: ezennel meghagyatik, hogy a kormány székhelyének megváltoztatása alkalmával az ellenség által elfoglalt fővárosban maradt osztálybeli személyzet helyett, ha még nem történt volna, adjon a maga rendin kinevezési indítványt be, hogy a szerint az osztály kiegészítése

¹ Forrás: Kossuth s. k. fogalm. MOL OHB 1848:14.

Közlő: Barta István (szerk.): Kossuth Lajos az Országos Honvédelmi Bizottmány élén. Bp., 1953. p. 21. (Kossuth Lajos összes munkái XIV.)

² Helyesen: Csányi László.

³ Forrás: Ered. fogalm. MOL OHB 1849:673.; Ered. tiszt. MOL Hadügymin. Egészségügyi oszt. 99. sz. (Melllette a jelentés és rendelet fogalmazványa Debrecen városához a fenti értelemben.)

Közlő: Barta István (szerk.): Kossuth Lajos az Országos Honvédelmi Bizottmány élén. Bp., 1953. p. 218. (Kossuth Lajos összes munkái XIV.)

eszközöltethessék. Egyébiránt, valamint Debreczen városa közönségének egyuttal meghagyatott, hogy minden itt létező polgári orvosokat e bizottmány nevében felszólítsa, hogy hazafiúi kötelességöknek ismerjék, segedelmöket a szenvedő emberiségnek s különösen a népszabadság és a haza önállóságának megmentésére magát felajánlott katonaságnak nyújtani; addig is, míg jelen terhes körülményeink közt lehetséges leend alkalmas katonai kórházat felállítani s abban a betegek czélszerű orvosi ápolásukról gondoskodni, úgy ezen ministerségi osztály oda utasíttatik, miszerint ezen czélra az ide netán menekült foglalkozás nélküli katonai orvosokat kellőleg használja.

- - -

Debrecen, 1849. márc. 1.

A komáromi várparancsnokságnak, az orvosok felszerelési pótlékáról⁴

A komáromi várban működő orvosoknak a vár kormánya által mult hó 13-án 330. sz. alatt fölterjesztet abbeli kérelmét, hogy tisztí felszerelés czim alatt a honvéd tisztelnek engedményezett pótlék részökre is megadassék: a honvédelmi bizottmánytól a folyamodók terhes helyzetetésök s fáradozásuk elismeréséül méltányoltatik ugyan, de mivel a hazának mostani igen terhes állapota szoros financiaális gazdálkodást igényel, s erre a képviselőház nyilatkozata által is a kormány figyelmeztetett, a kívánt felszerelési segély nem utalványoztathatik, hacsak itt ismeretlen rendkívüli körülmények azt nem tanácsolnák, minek megítélése s a dolgok elintézése e tekintetből a várbeli hadi tanácsra bízatik.

- - -

Gyöngyös, 1849. ápr. 3.

Kossuth rendelete a hadsereg főparancsnokságához a katonaorvosok pótdíjáról⁵

A honvédelmi bizottmány elnöke
A magyar hadak fővezérletéhez

Figyelembe vevén a tábori orvosoknak fontos és terhes önfeláldozással járó hivatásukat, méltányosnak találtam fizetéseiket aránylagos pótlékdíjjal szaporítani, s meghatároztam, miszerint f. é. april 1-ső napjától kezdve ezen hadipótlékdíjak kiadassanak, még pedig az

örnagyi rangú törzsorvosnak eddigi havi díjához	50 pft
századosi rangú főorvosnak.....	50 »
hadnagy rangú alorvosnak.....	18 »
hadipótlék-díjak utalványozandók.	

Midőn tehát erről a főhadivezérséget tudósítanám, kérem egyszersmind az orvosok választásában addig is, míg a hadegészségügyi állapotok rendszeresen szabályoztathatván, a honnak védői a nemzet hálás érzete szerinti ápolásban részeltethetnének – különös óvatossággal

⁴ Forrás: Ered. fogalm. Kossuth s. k. kiegészítésével. MOL OHB 1849:2964. (Mellette Török Ignác tábornok említett felterjesztése, mellékelve hozzá a komáromi orvosok fenti tartalmú kérelme.)

Közl: Barta István (szerk.): Kossuth Lajos az Országos Honvédelmi Bizottmány élén. Bp., 1953. p. 566. (Kossuth Lajos összes munkái XIV.)

⁵ Forrás: Eredeti tiszttázat MOL Görgei-iratok. 1212. rakt. sz. 248/G.

Közl: Barta István (szerk.): Kossuth Lajos az Országos Honvédelmi Bizottmány élén. Bp., 1953. p. 807. (Kossuth Lajos összes munkái XIV.)

járni el, lelkekre és felelősségekre kötven az illetőknek, hogy nemes hivatásukban a kormánynak irántuki figyelmét megérdemlőleg munkálkodjanak.

Kelt gyöngyösi főhadiszálláson, ápril 3-án, 1849.

a honvédelmi bizottmány elnöke
Kossuth Lajos

- - -

Szentmártonkátá, 1849. ápr. 6.

Posta István kecskeméti főorvosnak, Geszler Mihály tápiószelei és Liebner tápióbicskei
sebésznek, tábori orvosi szolgálatra való bevonulásáról⁶

Táborunk előnyomulásával a sereg háta megett a sebesültek számára folyton felállítatni szokott katonai kórházban fekvő betegeink orvosok hiányában – a tábori törzs és zászlóalji orvosoknak a sereggel kellett lenniök – nem nyerik azon ápolást minővel a haza, szabadságáért vérző hű fiainak köteleles.

Ennél fogva ezennel felelet terhe alatt meghagyom önnek: hogy jelen rendeletem vételével orvosi és sebészi műszereivel egyetemben azonnal Sz. Mártonkátára sietni hazafiúi s hivatalos kötelességének ismerje.

- - -

Tiszafüred, 1849. ápr. 12.

Kossuth levele Görgeihez Tiszafüredről, Debrecenbe vezető útról⁷

(...) Flór Ferenc osztályfőnök ápr. 10-i jelentésében arra kérte Kossuthot, utasítsa a fővezér által megbízott törzsorvost, hogy a kórházi szükségletekről az egészségügyi osztályt naponként tudósítsa. Erre, valamint a sírok mélyebb ásatására közvetlenül is felkérték már Görgeit, de félő, hogy a levél nem érkezik el hozzá.

- - -

Debrecen, 1849. ápr. 29.

Lukács Sándor hadfelszerelési kormánybiztosnak, sebészeti műszerek gyártásáról⁸

Ezennel megkerestetik Kormánybiztos Ur, miszerint a sebészi eszközök készítésére a nagyvárad kardgyárban egy szobát átengedvén, abban azon kézműveseket, kik már az érintett eszközök készítésével foglalkoznak, és a kardgyár hátramaradása nélkül arra fordíthatók, vagy az egészségi osztály által is oda utasíttatni fognak – folytonosan munkára szorítani ügyekezzenek. Egyszersmind legyen Ön munkás abban is, hogy a sebészi eszközművesek minden kívántató segítséget nyerjenek.

⁶ Forrás: Ered. fogalm. Kossuth s. k. kiegészítésével. MOL OHB 1849:4231. (Hasonló tartalmú felszólítást kapott Kossuthtól április 5-i kelettel Nagy József nagykáti járási orvos is: OHB 1849:4220.)

Közli: Barta István (szerk.): Kossuth Lajos az Országos Honvédelmi Bizottmány élén. Bp., 1953. p. 831. (Kossuth Lajos összes munkái XIV.)

⁷ Forrás: S. k. eredeti. MOL Görgei-iratok. 1212. rakt. sz. 275/G. (Mellette Flór Ferenc jelentésének másolata.)

Közli: Barta István (szerk.): Kossuth Lajos az Országos Honvédelmi Bizottmány élén. Bp., 1953. p. 864. (Kossuth Lajos összes munkái XIV.)

⁸ Forrás: Ered. fogalm. MOL OHB 1849:6483.

Közli: Barta István (szerk.): Kossuth Lajos kormányzóelnöki iratai. Bp., 1955. p. 173. (Kossuth Lajos összes munkái XV.)

- - -

Debrecen, 1849. máj. 8.

Lukács Sándor hadfelszerelési kormánybiztos kinevezése
a kórházak felszerelési gondnokává⁹

A főszerelést illetőleges intézkedés körüli eljárás sikerét, a kezelésrei ügyeletnek egy személybeni összpontosításában vélvén leginkább biztosíthatni, – minek folytán Ön nem csak a hadsereg főszerelésének általa jelenleg is kezelt ügyletével bizatik meg, – hanem a magyar álladalomban létező összes korodák főszerelési gondnokává is általam ezennel kineveztetik.

- - -

Debrecen, 1849. máj. 11.

A rokkant Kempelen hadnagy gyógykezeltetéséről¹⁰

B. Kempelen János tüzérhadnagynak, a nádosi csatában elvesztett bal lába teljes meggyógyíthatása tekintetéből orvosilag rendelt meleg érczfürdők használatára, ./. alatt visszazárt folyamodásának következtében a hadügyministeriumtól mult hó 22-én s/g. 10713. sz. alatti felterjesztésében indítványozott 150 f. azaz százötven pengő forint segély kiadatása ezennel megengedtetik.

- - -

Debrecen, 1849. máj. 14.

Irányi Dániel pesti kormánybiztosnak, a Komáromba küldendő
orvosokról és egyéb szükségletekről¹¹

A komáromi hadi kórháznál orvosokra léven szükség: intézzen Kormánybiztos Ur a pestiekhez felszólítást, s eszközölje, hogy a katonaságnál rendszeresítve levő előnyök mellett, legalább 6–7 orvos (mennyiben kitelhető orvosi tudor) és egy marha-orvos mentül előbb alkalmazás végett Komáromba menjen; az eredményről pedig engemet értesítsen, megírván az alkalmazott orvosok nevét is.

Lássa el továbbá Ön Pestről a komáromi várat látcsövekkel, s küldje meg oda Magyarország földabrosszát is. A várparancsnokság már innen utasítva van, hogy erre nézve magát Önnel érintkezésbe tegye. A minőségre és mennyiségre nézve tehát alkalmazza ahhoz magát, miről a várparancsnokságtól értesítetteti fog, s egyáltaljában ha Komárom számára ezenkívül még egyebek beszerzése kívántatnék, legyen Ön e részben is kitelhető segélyel annak kieszközlésénél.

- - -

⁹ Forrás: Ered. fogalm. Kossuth kézjegye nélkül. MOL Kormánybiztosok iratai. 1317. rakt. sz.

Közli: Barta István (szerk.): Kossuth Lajos kormányzóelnöki iratai. Bp., 1955. p. 243. (Kossuth Lajos összes munkái XV.)

¹⁰ Forrás: Ered. fogalm. MOL OHB 1849:6026.; Ered. tiszt. MOL Hadügymin. 1849:13988. (A fogalmazvány mellett Mészáros ápr. 22-én kelt átirata, melyben javasolja a 150 ft. segély megadását. – A tisztázat mellett Kempelen ápr. 14-én kelt kérvénye és utasítás fogalmazványa a hadipénztárhoz a segély kifizetésére.)

Közli: Barta István (szerk.): Kossuth Lajos kormányzóelnöki iratai. Bp., 1955. p. 280. (Kossuth Lajos összes munkái XV.)

¹¹ Forrás: Ered. fogalm. MOL OHB 1849:6870.

Közli: Barta István (szerk.): Kossuth Lajos kormányzóelnöki iratai. Bp., 1955. p. 313. (Kossuth Lajos összes munkái XV.)

Debrecen, 1849. máj. 23.

A hadügyminisztériumnak, Flór Ferenc egészségügyi osztályfőnök
előléptetésének akadályairól¹²

A hadügyministerium egészségügyi osztályának főnöksége nem katonai állomás, katonai előléptetésének, sőt általában katonai rangjának szükségét nem látom – annyival inkább, mert az osztályfőnökség magában hivatali rang, s pedig magasabb az alezredességnél, mivel a hivatalos rangfokozatban, mindjárt a státustitkár után következik s azonkívül fizetését is nem katonai rang, hanem osztályfőnökség után huzza. – Ezt tehát nem csak nem szükségesnek, sőt magát a katonai rang kívánását olyan egyén számára, aki nem katona, helyén kívülnek látom.

- - -

Debrecen, 1849. máj. 25.

A Komáromba küldött orvosok kinevezési okleveleiről¹³

Irányi Dániel budapesti teljhatalmú kormánybiztos f. hó 20-kán kelt jelentése szerint, miután az ./ Alatt Komáromba vállalkozott orvosok odaküldése a komáromi várparancsnok sürgető kívánságára történt s ideiglenesen a ./ Alatt idecsatolt minta szerint kaptak kinevezésokről oklevelet: sziveskedjék a ministerium az illetőknek okleveleiket megküldeni s egyszersmind egy állat-orvost is küldeni Komáromba, mert nem bizonyos: vajjon Irányi kormánybiztos ur szerezhethet, s küldhetett-e Pestről oda állatorvost – de ha küldött volna is, inkább kettő legyen mint egy sem, – mert a felesleges könnyen lesz alkalmazható.

- - -

Debrecen, 1849. máj. 29.

Flór Ferenc egészségügyi osztályfőnök katonai előléptetéséről¹⁴

A hadügyminisztérium máj. 24-én válaszolt Kossuth máj 23-i leiratára. Arra hivatkozott, hogy ápr. 3-i rendeletében maga Kossuth ismerte el, hogy a katonaorvosoknak rendes katonai rangfokozatuk van, s valóban létezik rendfokozat, mind a katonaorvosok, mind a hadbírák között. Megújította tehát kérését a hadügyminisztérium, hogy Flór Ferencet, mint a katonai egészségügy főnökét emeljék ki az orvos-örnagyk közül és nevezzék ki alezredessé. Kossuth válasza:

A hadügyministerium e hó 24-ről E. 16.224. szám alatt kelt felterjesztése következtében értesítettik, – mikép bár Flór Ferencz osztályfőnök dicséretes szolgálatait elismerem, de katonai rangbani előléptetéséhez, helyesebben czimzéséhez megegyezésemet nem adhatom, mert a

¹² Forrás: Másolat. MOL 1849:7288.

Közli: Barta István (szerk.): Kossuth Lajos kormányzóelnöki iratai. Bp., 1955. p. 382. (Kossuth Lajos összes munkái XV.)

¹³ Forrás: Ered. fogalm. MOL OHB 1849:7439.; Ered. tiszt. MOL Hadügymin. 1849:16887. (A tiszttárazat mellett Irányi jelentése, hátlapján Kossuth s. k. utasítása ehhez és a belügyminisztériumnak küldendő rendelkezéshez. – A hadügyminisztérium máj. 27-én kelt válaszában tudatta, hogy az egészségügyi osztály több fő- és alorvost és egy állatorvost küldött már Komáromba s a rendeletben említett oklevelek kiadására is megtette a szükséges intézkedéseket: OHB 1849:7493. sz.)

Közli: Barta István (szerk.): Kossuth Lajos kormányzóelnöki iratai. Bp., 1955. p. 393. (Kossuth Lajos összes munkái XV.)

¹⁴ Forrás: Ered. fogalm. Kossuth s. k. kiegészítéseivel. MOL OHB 1849:7436.; Ered. tiszt. MOL Hadügymin. 1849:17379. (A fogalmazvány mellett a hadügyminisztérium ismertetett felterjesztése.)

Közli: Barta István (szerk.): Kossuth Lajos kormányzóelnöki iratai. Bp., 1955. p. 425. (Kossuth Lajos összes munkái XV.)

valóságos osztályfőnökök rangja ugyanis olly tekintélyes, hogy rangfokozatra szükség nincs, – s jelen állása magasb, mintha valósággal alezredes volna, – s mert valamint elődjének, Dr. Stáhllynak eszébe sem jutott katonának lenni akarni azért, mert osztályfőnök volt – úgy én Dr. Flór urat is katonának lenni nem tudom.

Azon orvosoknak, kik tábori szolgálatot tesznek, katonai rangjoknak kell lenni, ez természetes – de ez csak addig tart, míg katonai szolgálatban alkalmazvák – s ha közülük valaki például megyei főorvossá, vagy egyetemi tanárrá lenne, katonai rangja természetesen magában megszűnnék.

Igy van az egészségügyi osztály főnökség is, melyet én katonai hivatalnak nem tartok, s azért ezen hivatalra a katonai törzstiszti rang fokozatait kiterjeszteni szükségesnek nem tartom. Ha pedig katonai rangjának kellene lenni, úgy annak mégsem lehetne fokozatos előléptetés alá esni, hanem határozottnak s az alezredesnél magasabbnak kellene lenni, éppugy mint a törzsorvosoké, ki soha sem lehet több, vagy kevesebb, mint őrnagyi rangú, ha bármi kevés, vagy mi nagy érdemei legyenek is. Ismétlem tehát, hogy az egészségügyi osztályfőnökség katonai rangfokoztatás alá eshető hivatalnak nem tekintethetik.

- - -

Budapest, 1849. jún. 11.

Tüzérek és orvosi műszerek küldése Inczedy alezredes seregéhez¹⁵

Inczédi László alezredesnek Halmágyról f. hó 6-án küldött jelentéséből és ahhoz zárt létszám kimutatásból értesültem, hogy a megnevezett alezredes seregénél lévő 11 ágyu mellett csak 39 tüzér van, azon orvosok pedig, kiket a hadügyminisztérium közelebb oda küldött, a megkívántató műszerekkel ellátva nincsenek.

Ugyan azért felhívom a minisztériumot, hogy azon 11 ágyú mellé a megkívántató tüzéreket minden késedelem nélkül Halmágyra rendelje, s az ott lévő orvosokat a hiányzó műszerekkel elláttassa.

- - -

Budapest, 1849. jún. 16.

Egy Lipótvárnál fogságba került orvos feleségének segélyezéséről¹⁶

Epstein Dávid, Lipótvár feladásakor fogságba esett orvos felesége férje kiváltásáért, ill. segélyért folyamodott Kossuthhoz. Kossuth a kérvényt a következő sorok kíséretében küldte meg a pénzügyminisztériumnak:

A folyamodó kérelme a Pénzügyminister Urhoz azon megjegyzéssel tétetik át, miként ha áll azon kivétel, hogy folyamodó férje a 16-ik zászlóalj orvosa Leopoldvár feladásakor hadifogságba esett: amint sajnálom, hogy kicserélése iránt nem intézkedhetem, mert ezt az ellenség barbarizmusa lehetetlenné teszi, úgy elhagyott családjának segélyezését méltányosnak látom.

Hogy pedig addig is, míg a dolog a pénzügyminisztérium által el fog intéztetni, folyamodón némileg segítve legyen, Stuller Ferenc kormányzó tanácsnok ur neki saját pénztárából 20 Pftot kifizetend, folyamodót egyszersmind a pénzügyminisztériumhoz utasítandja.

¹⁵ Forrás: Ered. fogalm. MOL OHB 1849:7809.; Ered. tisz. MOL Hadügymin. 1849:19247. (A fogalmazvány mellett Inczedy alezredes említett jelentése s a létszámkimutatás. – A tisztazat mellett a hadügyminisztérium jún. 13-án kelt értesítésének fogalmazványa Inczedyhez a kért műszerek elküldéséről.)

Közl: Barta István (szerk.): Kossuth Lajos kormányzóelnöki iratai. Bp., 1955. p. 505. (Kossuth Lajos összes munkái XV.)

¹⁶ Forrás: Másolat. MOL OHB 1849:8324.

Közl: Barta István (szerk.): Kossuth Lajos kormányzóelnöki iratai. Bp., 1955. p. 538. (Kossuth Lajos összes munkái XV.)

